

A DRAKE-LIKE EQUATION BASED EVALUATION FOR MEASURING THE LEVEL OF URBANITY

Mete Korhan ÖZKÖK ^{1*}

¹: Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Abstract

This study aims to present an approach basis for determining the level of urbanity, unlike population-based assessments on urbanization, which are considered an indicator of development level. The primary acceptance of the study in this regard is that the population living in the city and the "urban" population cannot be considered in the same denominator. An evaluation distinction should be made at this point. In this context, the relevant literature on the level of urbanization, the relationship between urbanity and urban awareness has been examined, and the basic characteristics of the "urbanite class", which is a special definition, are given. As a result of the literature review, elements for measuring the level of urbanity were determined and a mathematical calculation formula was developed. The formula is based on the logic of the Drake equation developed by Frank Drake in 1961. One of the main results of the study is that, despite the high level of urbanization determined by the traditional approach, the effect of urban spaces on producing an "urbanite class" or raising "urban awareness" is low. It is thought that the study will make an contribution to the literature in terms of developing elements with an approach over statistical units and opening new discussions on the level of urbanity.

Keywords: Urbanity, Urbanite, Drake Equation, Turkey.

KENTLİLEŞME DÜZEYİNİN ÖLÇÜLEBİLMESİNE YÖNELİK DRAKE-BENZERİ DENKLEM TEMELLİ BİR DEĞERLENDİRME

Özet

Bu çalışmanın amacı, bir gelişim düzeyi göstergesi olarak ele alınan kentleşme konusuna yönelik nüfus bazlı değerlendirmelerden farklı olarak, kentleşme düzeyinin tespit edilebilmesi için bir yaklaşım temeli ortaya koymaktır. Çalışmanın bu konuda ana kabulü ise kentte yaşayan nüfus ile "kentli" nüfusun aynı paydada ele alınamayacağı ve bu noktada bir değerlendirme ayrımının yapılması gerekliliğidir. Bu kapsamda kentleşme düzeyi, kentleşme-kentsel bilinç ilişkisi konularında ilgili literatür incelenmiş, ayrıca özel bir tanımlama olan "urbanite sınıf" özellikleri ve temel nitelikleri aktarılmıştır. Literatür değerlendirmeleri sonucunda kentleşme düzeyini ölçmeye yönelik bileşenler belirlenmiş ve matematiksel hesaplama formülü geliştirilmiştir. Formülde, 1961 yılında Frank Drake tarafından geliştirilen Drake denklemi mantığı esas alınmıştır. Çalışmanın temel sonuçlarından biri geleneksel yaklaşım ile tespit edilen yüksek kentleşme düzeyine karşın, kentsel mekânların "kentli (urbanite) sınıf" üretmeye veya "kentsel farkındalık" yaratmaya

* Sorumlu Yazar: metekorhanozkok@gmail.com

yönelik etkisinin düşük olduğudur. Çalışmanın literatüre kentleşme düzeyine yönelik, istatistiki birimler üzerinden bir yaklaşım ile bileşenler geliştirilmesi ve yeni tartışmalar açması bakımından bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentlilik, Drake Denklemi, Türkiye.

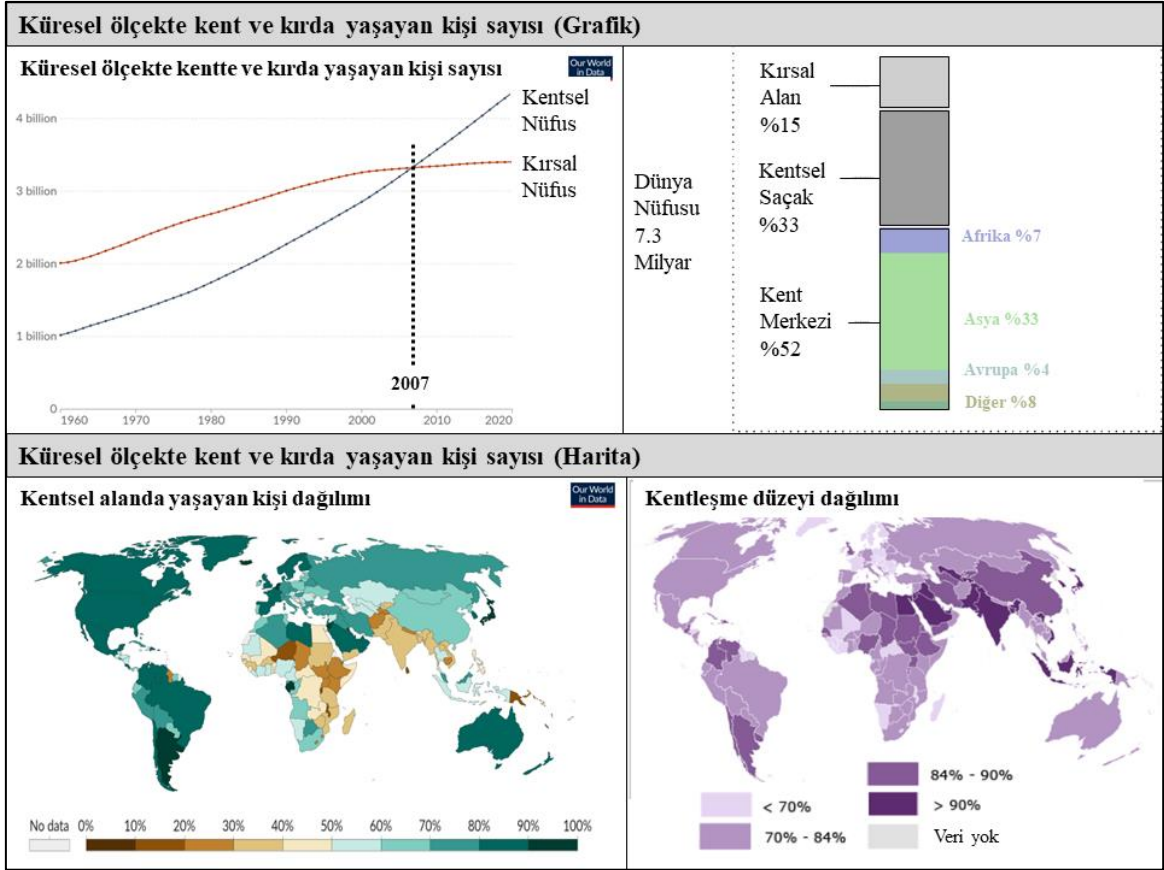
1. GİRİŞ

Kentleşme düzeyi (*urbanization rate*) bir istatistiki değerlendirme birimi olarak en yalın tanımı ile “kentlerde yaşayan kişi sayısının, toplam nüfusa oranı” demektir. Kentleşme oranının tespiti ve zaman içindeki değişiminin incelenmesi ise kentsel gelişim hızının tespit ve gelecek öngörülerinin hazırlanması, kentteki yaşama duyulan talebin belirlenmesi, kentleşmeye bağlı bugün ve gelecekte oluşabilecek sosyal, ekonomik ve politik sorunlara yönelik görüşlerin geliştirilmesi ve sürdürülebilir mekânsal gelişmeye yönelik stratejilerin hazırlanabilmesi için önemlidir (Birleşmiş Milletler, 2020; Kuddus, Tynan ve McBryde, 2020, s. 2). Ulusal-bölgesel-yerel ölçekli planlama uygulamaları ile bağlantılı olan kentleşme düzeyi konusu ayrıca bölgesel gelişme, sektörel dağılım, merkezi kademelenme, kentsel dokuda biçimlenme ve üstyapı/altyapı etaplama konuları ile de ilgilidir (The World Bank, 2018).

2020 yılı verilerine göre dünya genelinde yaklaşık 4.4 milyar kişilik nüfus kentlerde yaşamakta ve toplam nüfus ile birlikte değerlendirildiğinde kentleşme oranı yaklaşık %56 oranında tespit edilebilmektedir². 2007 yılında kırsal-kentsel nüfus arası görülen kesişim sonraki yıllarda kentsel nüfus özelinde artmıştır (Şekil 1-sol) (Ritchie ve Roser, 2021). Ancak bu konuya bir eleştiri olarak Avrupa Komisyonu’nun 2016 yılında hazırladığı “*Atlas of the Human Planet- Mapping Human Presence on Earth with the Global Human Settlement Layer (İnsan Gezegeni Atlası-Küresel Yerleşim Katmanı ile Dünyadaki İnsan Varoluşunu Haritalamak)*” isimli raporda getirdiği yeni yaklaşım ile 2016 yılı için dünyadaki kentleşme oranını %85 oranında ve küresel ölçekte kentli nüfusu 6.4 milyar kişi olarak tespit edilmiştir³ (Pesaresi, Melchiorri, Siragusa ve Kemper, 2016, ss. 40-43; Scruggs, 2018) (Şekil 1-sağ).

² Bu oran Türkiye için 2020 yılında %76.6 olarak tespit edilmiştir (The World Bank, 2021).

³ Türkiye için net bir sayı verilmemekle birlikte %70-84 bandında olduğu belirtilmektedir, ayrıntılı bilgi için bkz. (Pesaresi, Melchiorri, Siragusa ve Kemper, 2016, s. 42).

Şekil 1. Küresel ölçekte kır/kent nüfusu dağılımı (sol: 2020 yılı (The World Bank, 2021), sağ: 2016 yılı (Pesaresi ve diğerleri, 2016, ss. 41-42))

Kentleşme düzeyinin artması ile ekonomik ve sosyal yapıda bir gelişmenin yaşanacağına dair algı oluşmuş ise de bu ilişki büyük ölçekli kentler, hizmet-üretim-tüketim hinterlandı ile birlikte düşünüldüğünde çoğu zaman eşitlikçi bir şekilde ilerleyebilmektedir⁴. Turok ve McGranahan (2013, ss. 471-479) çalışmalarında dünya genelinde kuzey ülkelerinde kentleşme artmasına karşın, ekonomik büyüme, asgari maaş düzeyleri ve üretim düzeylerinde benzer bir ilişki olmadığını ve sadece büyük ölçekli kentlerde ana ekonomik büyümenin yaşandığı tespit etmiştir. Detay değerlendirmelerde ise Afrika ülkelerinde kentleşme düzeyi ile gayrisafi milli hasıla büyümesi arasında negatif yönlü korelasyon tespit edilmiştir. Li ve Ma (2014, ss. 5159-5160) çalışmalarında Turok ve McGranahan'dan farklı olarak ekonomik büyüme-kentleşme düzeyi arasında pozitif bir korelasyon saptarken, çevresel göstergelerde düşüş ve ekolojik kalitede bozulma olduğunu tespit etmiştir. Bu konuda güncel bir kaynak olan Birleşmiş Milletler (2021) raporunda konu kırsal alan yönü ile ele alınmakta ve kentsel alandaki büyümeye koşut kırsal alanda ciddi küçülme, ekonomik yoksulluk ve sosyal hizmetlerden yoksunluk durumlarının oluştuğu belirtilmektedir. Dolayısı ile kentleşmenin salt bir kentte yaşama ve/veya kırdan kente göç etme durumundan öte sosyal, ekonomik, politik başlıklarda pozitif ve negatif etkileri bulunmaktadır.

⁴ Bu konuda hazırlanmış literatürde ulaşılabilen eski çalışmalardan biri için bkz. (Davis, 1955). Ayrıca bu konuda nüfus-kentleşme düzeyi-doğurganlık oranı-ekonomik büyüme arası ilişkiye yönelik bkz. (Sato ve Yamamoto, 2005).

Kentleşme düzeyinde görülen artışların sosyal (demografik odaklı), ekonomik ve politik etkilerine ek olarak “*kentli olma*” geniş bir ifade ile kentlilik bilincine sahip olma, kentsel yaşam düzenine uyum gibi konularla da birlikte ele alınması gerekmektedir. Laborit’in (1990) temel söylemlerinden hareketle kentin sosyal ilişkilerin alan-mekân-yer algı sürecinde biçimlenerek, bir yerleşim birimi düzeyinde örgütlenmesi ile oluştuğu kabulü ve (Lynch, 1984; Rapoport, 1990; Montgomery, 1998) kaynaklarında sunulan kentsel form-kentlilik-algısal tanımlama süreçleri ile birlikte ele alındığında; kentli olmak salt bir idari birim olan kentte ikamet etmekten öte, algısal/psikolojik/kültürel/sosyal düzlemde bir yaşam biçimi sunmaktadır. Bu yapısı ile kentleşme, kentsel kimlik-ortaklaşa davranış yansımaları ile farklı bir toplumsal örgütlenmeyi de beraberinde getirebilmektedir (Wirth, 2002, ss. 88-89). Bu çalışmanın altyapısını oluşturan (Özkök, 2016a, 2021) kaynaklarında ise kuramsal kent tanımları ile kentteki kullanıcıların algıladıkları zihinsel kent tanımları arasında farklar olduğu tespit edilmiş ve kullanıcılar tarafından kentsel mekanın gelişmiş ekonomiye sahip, yüksek yoğunluklu nüfus ve yapılaşmanın bulunduğu bir düzlem olarak açıklandığı saptanmıştır. Farklı bir ifade ile kuramsal dilde kent sosyal, ekonomik, çevresel, politik katmanları ile tanımlanan bileşke bir yapı olmasına karşın; “kentli” olarak tanımlanan kullanıcılar için algısal düzeyde salt fiziksel form ve ekonomik işlevler ile sınırlı bir yerleşme birimidir. Bu açıdan kentliliğin ne olduğunu tanımlamak ve kentleşme düzeyini ölçmek daha doğru bir kentleşme saptaması yapabilmemizi sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, bir gelişim düzeyi göstergesi olarak ele alınan kentleşme konusuna yönelik getirilen nüfus bazlı değerlendirmelerden farklı olarak, kentleşme düzeyinin tespit edilebilmesi için bir yaklaşım temeli ortaya koymaktır. Çalışmanın bu konuda ana kabulü ise kentte yaşayan nüfus ile “kentli” nüfusun aynı paydada ele alınamayacağı ve bu noktada bir değerlendirme ayrımının yapılması gerekliliğidir. Bu kapsamda zaman içinde kentleşme düzeyinin hesaplanmasına yönelik geliştirilmiş farklı hesap yöntemleri ve Türkiye’deki durum aktarılmış, tartışmalarla yorumlar geliştirilmiştir. Bir kavram olarak kentleşme ve literatürde özel bir tanımlama olan “*urbanite (kentli)*” sınıfın özellikleri irdelenmiş, kentliliği tanımlayan kriterler belirlenmiştir. Sonucunda ise geliştirilen hesaplama formülü Türkiye ölçeğinde son beş yıllık veriler ele alınarak uygulanmış ve elde edilen değer üzerinden tartışmalar yapılmıştır.

Çalışmanın literatüre şu yönlerden orijinal bir katkı sunacağı düşünülmektedir: (1) değerlendirme kriterleri henüz tam olarak belirli olmayan kentleşme düzeyine yönelik, istatistiki birimler üzerinden bir yaklaşım ve bileşenler geliştirilmesi, hesaplama formülünün oluşturulması, (2) Planlama alanı dışından analitik bir yöntem olan Drake denkleminin, planlama alanında kullanılabilirliğine yönelik bir tartışmanın literatüre sunulmasıdır.

Çalışmada sunulan hesaplama yönteminde altlık olarak Drake denklemi kullanılmıştır. 1950 yılında Enrico Fermi’nin uzayda Dünya harici gezegenlerdeki yaşamın varlığına yönelik yeterli olasılığa rağmen gerekli kanıtların bulunamamasının yarattığı çelişkili durumu içeren “Fermi Paradoksuna” (Wesson, 1990; Lohnes, 2022), 1961 yılında Frank Drake tarafından varsayımsal bir hesaplama denklemi ile bir öneri geliştirilmiştir (SETI Institute, 2018; The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2022). Denklem açılımı ve bileşenleri şu şekildedir (1)⁵:

⁵ Denklem açılımı: N= İletişim kurmayı umabileceğimiz uygarlıkların sayısı, R+= Galaksimizdeki üzerinde akıllı yaşam oluşmasına uygun yıllık yıldız oluşma miktarı, f_p= Gezegen sistemine sahip yıldız sayısı, n_e= Gezegene sahip yıldız başına düşen toplam yaşama elverişli gezegenlerin ortalama sayısı, f_i= Bu gezegenlerin arasında herhangi bir şekilde yaşama uygun bir ortamın olduğu gezegen sayısı, f_i= Yaşama elverişli gezegenler arasında akıllı hayat bulunma olasılığı, f_c= Bu tür uygarlıklardan uzayda varlıklarına dair tespit edilebilir sinyal bırakabilecek kesim oranı, L= Bu tür bir uygarlık tarafından uzayda yayınlanan tespit edilebilir sinyalin süresi.

$$N = R_* \times f_p \times n_e \times f_l \times f_i \times f_c \times L \quad (1)$$

Drake denkleminin -bileşenleri ile birlikte değerlendirildiğinde- temelde geniş bir araştırma evreninde yer alan bilgi grubunu daraltma ve örneklem büyüklük seçimine yönelik yaklaşım sunduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan denklem “kesin” bir çözüm veya sonuç vermek yerine, bir araştırma sürecine varsayımsal bir örneklem büyüklük tanımlayarak, farklı tartışmaları tetiklemektedir. Literatür incelendiğinde denkleme ilişkin eleştiriler bulunsa da güncel çalışmalarda ele alınmakta, denkleme yönelik hesaplama/bileşen revizyonları bulunmaktadır (Haqq-Misra ve Kopparapu, 2017; Bhattacharya, Sarkar ve Pandit, 2019; Gertz, 2021; Kipping, 2021). Dolayısı ile denklemin formül altyapısı ve temel mantığı çalışmada ele alınmış ve yöntem kısmında geliştirilmiş öneri denklem tanıtılmıştır.

2. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMELERİ

Çalışma kapsamındaki literatür araştırmaları ve değerlendirmeler, kentleşme, kentlileşme ve kentsel bilinç kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bölüm sonucunda kentlileşme düzeyi tespitinin neden önemli olduğu ve kentlileşme-kentsel bilinç ilişkisi tanımlanmış, yöntem bölümüne atıf verecek şekilde temel nitelikler belirlenmiştir.

2.1. Kentleşme Düzeyine Yönelik Farklı Tanım ve Hesaplama Yaklaşımları

Bu alt bölümde kronolojik sıralama ile konuya ilişkin literatürdeki farklı yaklaşımlar incelenmiştir:

- **Geleneksel Kentleşme Düzeyi Yaklaşımı:** Anonimleşen hali ile geleneksel yaklaşım toplam nüfus içinde kentsel yerleşimlerde yaşayan kişilerin mutlak ve/veya göreceli sayısı ile yapılan bir oran değeridir. Formülü ise şu şekildedir (2):

$$\text{Kentleşme Düzeyi} = \frac{\text{Kentsel Nüfus}}{\text{Toplam Nüfus}} \times 100 \quad (2)$$

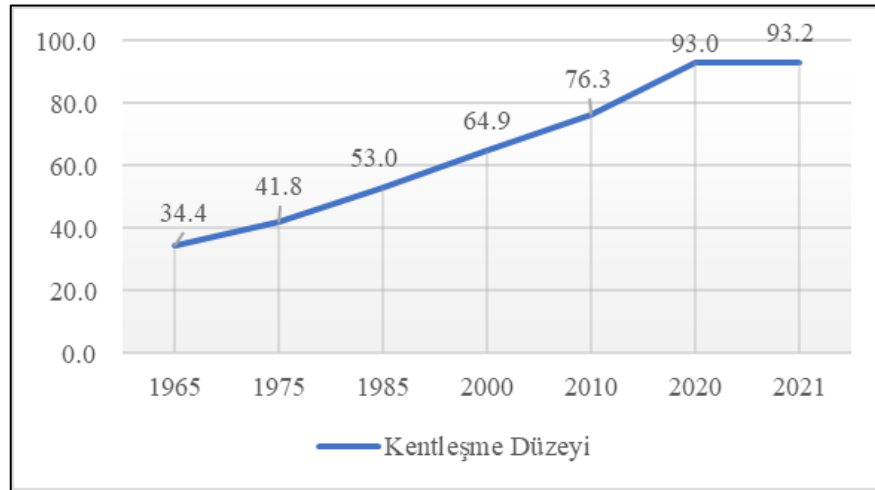
Günümüzde de küresel ölçekte Dünya Bankası (World Bank) ve ülkemizde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından kullanılan bir yöntemdir. Hesaplanması, yorumlanması pratik olduğu ve ihtiyaç duyulan istatistik bilgiler kolay elde edilebilir düzeyde olduğu için günceldir. Hesaplama sonucuna göre kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı ne kadar yüksekse, kentleşme düzeyinin de aynı oranda yüksek olacağı kabul edilmektedir.

Bu formüle göre Türkiye’deki kentleşme düzey eğilimi incelendiğinde (Tablo 1, Şekil 2), 1950’li yıllar itibari ile tarım sektöründe görülen dönüşüm, kırsal alanlardaki toprak dağılım dengesizliği, kentlerde istihdam olanaklarının oluşması kırsal nüfusun kentlere göç etmesine neden olmuş ve kentsel nüfus içsel dinamiklerden öte dışsal göç çekimleri ile artmıştır (Işık, 2005, ss. 61-63; Yücel Batmaz ve Erdem, 2016, ss. 203-204). 1980’lerden sonra ise özellikle Marmara bölgesinde ulaşım ve sanayi yatırımları yeni çekim odakları yaratmış, bölgeler arası kentten kente, kırdan kente olacak şekilde göç akışları ve kentsel nüfusta tekrar bir büyüme süreci oluşmuştur (Özkök, 2016b, ss. 70-76). 1965-1975 yılları arasında kentleşme düzeyinde artış %7.4, 1980-2000 yılları arasında ise %11.9 oranında tespit

edilmiştir. 1985-2000-2010 yılları arasında artışlar yaklaşık %11 düzeyinde iken, 2010-2020 yılları arasında bu artış %16.7 düzeyindedir.

Tablo 1. Türkiye'deki kentleşme düzey değişimi (1965-2021) (TÜİK, 2022a)

Yıl	Kentsel Nüfus	Toplam Nüfus	Kentleşme Düzeyi
1965	10805817	31391421	34.4
1975	16869068	40347719	41.8
1985	26865757	50664458	53.0
2000	44006184	67803927	64.9
2010	56222356	73722988	76.3
2020	77736041	83614362	93.0
2021	78908631	84680273	93.2 ⁶

Şekil 2. Türkiye'deki kentleşme düzey değişimi görsel özeti (Tablo 1'den üretilmiştir)

1950 ve 1980'li yıllarda oluşan ciddi sosyo-ekonomik dönüşüm etkileri sonucu görülen artış oran aralığı %7-11 iken, 2010 yılı sonrası yaklaşık %17'lik artış (ve %93 düzeyindeki kentleşme) farklı bir durumu ortaya koymaktadır. 06.12.2012 tarihli ve 28489 sayılı Resmî Gazetede yürürlüğe giren 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'da yer alan "Madde 1-(3)...ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır" hükmü uyarınca büyükşehir statüsünde olan illerde kırsal yerleşmeler, kentsel yerleşmelere dönüştürülmüştür. Dolayısı ile idari nitelik yapısında görülen bu değişim sonucu Türkiye'de kentleşme düzeyinde, daha önceki dönemlerde görülmeyen düzeyde artış olmuştur. İl bazlı durum incelendiğinde (Tablo 2), Türkiye'de 30 ilin kentleşme

⁶ 2021 yılı için dünya ortalaması %60.8 (The World Bank, 2021).

düzeyinin %100 oranında olduğu görülmektedir. Bir diğer yoğun dağılım ise 40 il ile %60-79 arasındadır. Türkiye’de 30 ilde, kırsal nüfusun temsiliyetinin ve varlığının mevcut olmaması, nüfusun tamamının “kentli” olarak kabul edilmesi ve geçmişteki kırsal yerleşmelerin artık birer “kent” dokusu olarak planlanması durumu kendi içinde tezatlar ve çatişmalar yaratabilir niteliktedir⁷(TÜİK, 2020).

Giriş kısmında aktarılan çalışma sorusu ve amacı bu açıdan ön plana çıkmaktadır. Nüfusun “kentlileşebilme” ve “kentsel bilince sahip olabilme” düzeylerinin incelenmesi, kentsel yaşam ile uyum açısından temel bir gösterge olması gerekmektedir.

Tablo 2. İl bazlı kentleşme düzey dağılımı (TÜİK, 2022 kaynağından elde edilen verilerden derlenmiştir).

İl Sayısı	Kentleşme Düzeyi
30 ⁸	% 100
4	% 80-99
40	% 60-79
7 ⁹	% 40-59

- **Kentleşme Ölçeği Yaklaşımı:** Kentleşme düzeyinin ölçümüne yönelik literatürde geliştirilmiş en eski çalışmalardan biri Jack Gibbs’in geliştirdiği “kentleşme ölçeği” hesaplama yöntemidir (Gibbs, 1966)¹⁰. Gibbs, kentleşme düzeyine yönelik geleneksel yaklaşımın, net bir düzey tanımı vermediğini dolayısı ile kentsel boyut hiyerarşisini sunmadığını belirtmektedir. Bu kapsamda hazırlanan öneri yöntem ile iki konu ön plana alınmıştır: (1) kentsel nüfusun çeşitli nüfus büyüklük sınıfları içindeki dağılımı (X), (2) aynı dağılımın ülkenin toplam nüfusu içindeki durumu (Y). Dolayısı ile bir büyüklük sınıfı içindeki kentsel ve toplam nüfus ne kadar yüksekse, kentleşme düzeyinin de (Su) o kadar yüksek olacağı kabul edilmektedir. Formül şu şekilde kurgulanmıştır (3)¹¹ (Gibbs, 1966, s. 171):

$$Su = \sum XY \quad (3)$$

- **“Yeni” Kentleşme Düzeyi Yaklaşımı:** Arriaga (1970) kentleşme düzeyine yönelik geleneksel hesaplama yaklaşımında “kentsel” ve “kentleşme” konularının tanımlanmamasını ve bu nedenle bulunan sayısal değerlerin tam olarak neyi karşıladığının belirli olmaması eleştirmektedir. Ek olarak kentsel nüfusun, toplam nüfusuna orantılanması ile yapılacak bir hesaplamada küçük yerleşimlerde ve özellikle kırsal nüfusu göç veren yerleşimlerde kentsel nüfus düzeyi yüksek olacağı belirtmektedir. Bu duruma koşut metropoliten kentlerle benzeş değerler elde

⁷ Bu konuda ayrıca ileri okumalar için bkz. (Özkök, 2017).

⁸ Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van.

⁹ Hakkâri, Ağrı, Iğdır, Kars, Muş, Bartın, Ardahan.

¹⁰ Hesaplama yönteminin yeni bileşenler ile geliştirilmesine yönelik yapılmış bir diğer çalışmalar için bkz. (Jones, 1968; Maeda, 1974).

¹¹ Örnek hesaplama sonuçları için bkz. (Gibbs, 1966, ss. 172-173).

edilebileceğini sonucunda ise uyumsuz değerlendirmeler yapılabileceğini belirtmektedir. Karşıt görüş olarak “kentleşme düzeyi” kavramını; kentsel nüfusun dağılımı ve yoğunluğu, kentleşme derecesi, kentleşme hızı ve/veya oranı gibi bileşenler ile açıklamıştır¹².

- **Kentleşme Temposu (Tempo of Urbanization) Yaklaşımı:** Birleşmiş Milletler (1974) tarafından kentsel ve kırsal nüfusun gelecek projeksiyonuna yönelik hesaplamalarında bir bileşen olarak kentleşme temposu kavramı geliştirilmiştir. Kentleşme temposu kavramı, belirli bir zaman diliminde kentleşme düzeyindeki değişimi ifade etmektedir. Bu açıdan zaman içindeki kentleşme eğilimini açıklamada daha iyi bir kullanım sunacağı, Arriaga (1970) ile benzer şekilde uyumsuz sonuçların çıkmasını engelleyeceği belirtilmektedir. Formül ise şu şekildedir (4) (*TU: kentleşme tempo değeri, n: hesaplamada ele alınan iki yıl arası fark, P_U^t: t zaman dilimindeki kentsel nüfus yüzdesi, P_U^{t+n}: t+n zaman dilimindeki kentsel nüfus yüzdesi*) (Birleşmiş Milletler, 1974, ss. 26-29)¹³.

$$TU = \frac{1}{n} x (P_{U}^{t+n} - P_{U}^t) \quad (4)$$

- **Urbanicity İndeksi:** Martin (1976) çalışmasında kentleşme düzeyinin ölçülmesi için yeni bir bakış açısı olarak “urbanicity indeksini” geliştirmiştir. Kentsel dominantlık ve kentsel etki kavramları ile şekillenen kentleşme tanımı; niceliksel ve mekânsal (doğal faktörler dahilinde) kapsamda bir bölge içinde kentlerin ve kentsel nüfusun üstün gelmesi şeklinde tanımlanmıştır (Martin, 1976, s. 52). Bu bakımdan Martin, kentleşme düzeyi ile ilgili çalışmalara mekânsal boyutu dahil eden ilk yaklaşımı sunmaktadır. Geliştirilen indeksin en büyük farkı¹⁴, geleneksel yaklaşımdan farklı olarak kır-kent arası değişimi yaş grupları, gelir düzeyi, tarım-hizmet-lojistik gibi sektörlerdeki değişim, merkezi kademelenme gibi bileşenler ile genişletilmiş bir yaklaşım sunmasıdır.
- **URCHG (Urban to Rural Change) Modeli:** Williams (1983, 1985) çalışmalarında kentleşme düzeyini kentsel-kırsal nüfus farkı ve artış düzey oran karşılaştırmaları ile açıklamaktadır. Williams, kentleşme sürecinin bir “gelişme” değil “yeniden dağıtma (redistribution)” olduğunu kabul etmekte ve bu süreci kırsal yerleşmeden kentsel yerleşmeye geçiş olarak tanımlamaktadır¹⁵ (Williams, 1983, s. 123,136). Dolayısı ile kentleşme düzeyinde olan %1 düzeyli artış, toplam nüfus içindeki kırsal nüfusun %1 oranında azalması anlamına gelmektedir. Toplam nüfus içindeki kır-kent değişim oranının hesaplanması ise kentleşme düzeyini sunacaktır. Kentsel Büyüme Diferansiyeli (Urban Growth Differential) adı verilen ve örnek incelemeleri ile tanımlanan eğilim çizelgesine göre, kentsel nüfusta görülen %4 artış, kentleşme düzeyine %1 oranında etki edecektir (Williams, 1983, s. 126,131). Hesaplama

¹² Örnek hesaplama denklemleri ve sonuçları için bkz. (Arriaga, 1970, ss. 215-218).

¹³ Örnek değerlendirmeler için bkz. (Birleşmiş Milletler, 1974, s. 27).

¹⁴ Ayrıntılı bileşenler ve hesaplama sonuçları için bkz. (Martin, 1976, ss. 138-157).

¹⁵ Kırdan kente olan göçün kentleşme düzeyi üzerindeki etkisi konusunda ileri okumalar için bkz. (Firebaugh, 1979).

denklemini şu şekildedir (5) (U : kentsel nüfus, R : kırsal nüfus, T : toplam nüfus, d/dt : kentsel büyüme diferansiyel değeri) (Williams, 1985, s. 86):

$$URCHG = \frac{d}{dt}x \ln\left(\frac{U}{R}\right) = \frac{d}{dt}x\left(\ln\left(\frac{U}{T}\right) - \ln\left(\frac{R}{T}\right)\right) \quad (5)$$

- **Kentleşme Balonu (Urbanization Bubble) Yaklaşımı:** Zhou, Zhang ve Shen (2015) çalışmalarında ekonomi, finans alanında kullanılan bir terim olan “balon” kavramını esas alarak “kentleşme balonu” özel tanımlamasını yapmıştır. Kentleşme balonu, belirli bir zaman aralığında kentsel nüfusun, toplam nüfusa oranındaki ciddi artış ile tespit edilebilmektedir. Arazi kullanımını açısından kentleşme balonu, kentsel alanın genişleme hızının, kentleşme hızını aştığı bir olgudur. Ekonomik açıdan kentleşme balonu, hizmet sektörü ve endüstriyel faaliyetlerden ziyade öncelikle demografik güçler -özellikle kırsaldan kente göç- tarafından yönlendirilmektedir. Bu bakımdan kentleşme balonu, düzenli altyapı, konut, sağlık hizmetleri ve toplu taşıma konularında uygun fiyatlı ve erişilebilir kamu hizmetleri ve destekleyici tesisler sağlayamadığında ortaya çıkmaktadır (Zhou ve diğerleri, 2015, s. 9). Kentleşme balonunun varlığı; kentleşme düzeyi, kentte ikamet eden nüfus düzeyi, kentsel yapılaşma düzeyi, endüstriyel büyüme oranı ve üstyapı sunum düzeyi gibi bileşenlerin karşılaştırmalı değerlendirilmesi ile tespit edilmektedir. Bu bileşenler içinden kentleşme düzeyinin hesaplama formülü ise şu şekildedir (6) (VUR : kentleşme düzeyi, UR_{t2} : t_2 zaman diliminde kırdan kente göç oranı, UR_{t1} : t_1 zaman diliminde kırdan kente göç oranı) (Zhou ve diğerleri, 2015, s. 10):

$$V_{UR} = \frac{U_{R_{t2}} - U_{R_{t1}}}{t_2 - t_1} \quad (6)$$

- **Atlas of the Human Planet:** Giriş kısmında da aktarıldığı üzere 2016 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kentleşme düzeyinin hesaplanmasına yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir¹⁶. Nüfus değerleri esaslı görüşlere karşıt olarak mekânsal boyut ön plana alınmış ve uydu görüntü altlıkları kullanılarak kent merkezi, kentsel çeper, kırsal yerleşim kategorilerinde yaşayan kişi sayısı hesaplamaları yapılmıştır (Pesaresi ve diğerleri, 2016)¹⁷. Williams (1983) ile benzer şekilde kentleşme, kişiyi düşük yoğunluklu tarıma dayalı çevreden → yüksek yoğunluklu ve hizmet sektörü temelli bir ekonomiye taşıyan sosyo-ekonomik süreç olarak tanımlanmaktadır. Mekânsal eksenli geliştirilen bu modelin diğer yaklaşımlardan en büyük farkı, kentsel yayılma ve makroform niteliklerini de ele aldığı için enerji-doğal kaynak yönetimi ve doğal afetlere karşı stratejilerin geliştirilmesi konularında da bakış açısı sunmasıdır. Formül ise şu şekildedir (7) (Yt : t zaman dilimi için kentleşme düzeyi, BUt : t zaman dilimi için yapılu çevre büyüklüğü, POT : t zaman dilimi için toplam nüfus) (Pesaresi ve diğerleri, 2016, s. 77):

¹⁶ 2020 yılında hazırlanan güncel rapor için bkz. (Avrupa Komisyonu, 2021).

¹⁷ İlginç bir sonuç olarak 2015 yılında dünyadaki toplam yerleşik alan büyüklüğünün Türkiye'nin yüz ölçümünü ile aynı olduğu belirlenmiştir (Pesaresi ve diğerleri, 2016, s. 30).

$$Y_t = \frac{BU_t}{PO_t} \quad (7)$$

Türkiye’de bu konuda benzer kapsama sahip bir çalışmaya örnek olarak “Mekânsal Adres Kayıt Sistemi Projesi (MAKS)” verilebilmektedir (TÜİK, 2020). 13.01.2011 tarihli ve 27462 Mükerrer sayılı Resmî Gazetede onaylanarak yürürlüğe giren MAKS projesinde Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve CORINE Arazi Örtüsü verileri kullanılarak, kır-kent sınıflaması özelinde kişi sayısı hesaplamaları yapılmaktadır. 2014 yılında pilot uygulama olarak beş ilde proje başlatılmış, güncel durumda ise çalışmalar devam etmektedir (NVİ, 2012; Ulutaş Karakol, Ataman ve Cömert, 2021, ss. 180-181).

Bir ön değerlendirme yapılacak olursa literatürde sunulan kentleşme düzeyine yönelik yaklaşımlar -her ne kadar bazı çalışmalarda farklı bileşenler eklense de- temelde niceliksel nüfus oranlarındaki değişim temellidir. Giriş kısmında da tartışıldığı üzere salt nüfus değeri üzerinden yapılacak bir değerlendirme ise sonuç ne olursa olsun, bulunan oranı temsil eden nüfus kitlesinin kentli olduğu kabulünü sunmaktadır. Türkiye örneğinde sunulan değerlendirme de bu konu ile paraleldir. Ön literatür incelemesinden hareketle şu tespitler ayrıca yapılabilmektedir: (1) kentleşme özelinde geliştirilmiş ve “kentli” nüfusu tespit etmeye yönelik matematiksel bir model tespit edilememiştir, (2) sunulan yöntemlerdeki hesaplama formülleri ele alındığında geleneksel yaklaşımda olduğu gibi pratik, hesaplanması ve yorumlanması kolay bir formül altyapısının geliştirilmesi, değerlendirmeler açısından kolaylık sağlayabilecektir.

2.2. Kentleşme Tanımı ve Kentlilerin (Urbanite) Özellikleri

Kentleşme konusunda referans kaynaklardan biri Louis Wirth’ün “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme (Urbanism as a Way Of Life)” çalışmasıdır¹⁸ (Wirth, 2002). Wirth’ün “*Kentlerin, toplumsal yaşam ya da insan üzerindeki etkileri, kentli nüfusun oranının göstereceği etkiden daha büyüktür.*” söylemi genel çalışma bütünü ile paralel bir temel anlayışı sunmaktadır (Wirth, 2002, s. 77). Kentleşme, kentlerin niteliklerine bağlı olarak özgül toplumsal yapı ve ilişkileri içeren bir örgütlenme sistemini, heterojen toplum yapısına bağlı olarak davranış kalıpları ile biçimlenen yeni bir yaşam stilini kapsamaktadır. Farklı bir deyiş ile kırsal yaşamdan farklı olarak; ekonomik, siyasal, eğitimsel, kültürel olanaklara bağlı sosyal kapital¹⁹ birikiminin yaşandığı, bireysel ve toplumsal ilişkilerin daha farklı biçimlendiği, kentlilerin kendi kişilikleri ile var olabildikleri bir farklı bir yaşam biçimi olarak tanımlanabilmektedir. Bu yaşam biçiminin toplumsal ölçekte kümülatif birikimi ise zaman sürecinde kentsel kimliği meydana getirmektedir (Wirth, 2002, ss. 103-106). Dolayısı ile kentleşme birden fazla boyutta incelenmesi gereken ve insanların yaşadıkları kentle bütünleşmesi şeklinde özetlenebilen bir konudur (Keleş, 1980, s. 70). Göymen bu noktada kentle bütünleşmenin temelde sosyal ve ekonomik mekân üzerinde gerçekleştiğini, bu mekânda yer alan ilişkilerin değişimi doğrultusunda kişilerin kentleşme düzeyinin belirlenebileceğini belirtmektedir (Göymen, 1982, s. 81). Kentleşmeye esas ekonomik ve sosyal mekânın temel nitelikleri ise şu şekilde belirtilmektedir (Tablo 3):

¹⁸ İlk yayımlanma: The American Journal of Sociology, Temmuz 1938, c. 44.

¹⁹ Sosyal kapital kavramı ve içeriğine ilişkin bkz. (Bourdieu, 1985).

Tablo 3. Ekonomik ve sosyal mekânın içerikleri (Kartal, 1992, s. 51'den aktaran Es ve Ateş, 2010, s. 216).

Ekonomik Mekân	Sosyal Mekân
Kişinin Altyapısı	Kişinin Altyapısı
Ekonomik değer üretme, elde etme ve kullanma biçimleri -Gelir türleri ve varlıklanma -Geliri kullanma biçimleri	Benimsenen tüm sosyal ve dinsel değerler düzeni inançlar türlü konular dahi tutum ve davranışlar -Siyasal tutum ve davranışlar -Dayanışma ve yardımlaşma
Ekonomik mekânın ögeleri -Varlıklar (kır-kent) -Ücret ve varlık gelirleri (kır-kent) -Karşılıklar ve yatırımlar	-Örgütlenme biçimleri -Eğitim konusunda tutum ve bilgilenme biçimleri -Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gereçler

Öz bir giriş yapılan kentleşme kavramının İngilizce dilindeki karşılığı olan “urbanity²⁰” ve ilişkili “urbanite” kelimelerinin anlamları incelendiğinde ise farklı açılım ve değerlendirmeler yapılabilmektedir. Kelimelerin tanımlarına yönelik farklı sözlüklerden yapılan derlemeler ile şu şekildedir:

- **Urbanity²¹ (Urbanite kelimesinin çoğulu):** (1) kentli olma durumu ve karakteristiği, kentte yaşayan kimse (Cambridge, 2022a; Merriam-Webster, 2022a), (2) kentli olma kalitesi, medeni, kibar (Harper Collins, 2022a), (3) kente ait olma durumu (Wiktionary, 2022a).
- **Urbanite:** (1) kentte yaşayan kimse (Merriam-Webster, 2022b), (2) kentte yaşayan ve kentsel yaşam tarzından hoşlanan kimse (Cambridge, 2022b), (3) kentsel topluluğun üyesi (Harper Collins, 2022b), (4) Genç, sosyal açıdan bilinçli, kentli profesyonellerden oluşan demografik bir sınıftan biri (Wiktionary, 2022b).
- Ayrıca Almanca tanımlar incelendiğinde; **Urbanität** (Urbanity): (1) eğitim, sofistike tarz, (2) kentsel atmosfer (Duden, 2020a), **Städter** (Urbanite): (1) kentte yaşayan kimse, (2) kentte büyümüş ve kentsel hayatın şekillendirdiği kimse (Duden, 2020b).

Tanımlar incelenecek olursa; Giriş ve 2.1. Başlığında da tartışıldığı üzere “kentli” olmak, psikolojik, sosyal açıdan kentsel yaşama ve kentsel ortama uyumla alakalı farklı bir durum hali olmakla birlikte, “kentlilik” ayrı bir toplumsal sınıf olarak belirtilmektedir (Rau, 2020).

Bu açıdan kentte ikamet etme durumu şeklinde özetlenebilen “kentleşme” kavramından farklı bir içeriği sunmaktadır. Kentleşme düzeyi tartışmalarında da ele alınan kırdan kente göç eden nüfus da kentsel yaşamaya uyum, katılım gösterme seviyesi, eğitim düzeyi ile kişisel gelişimleri doğrultusunda “kentli” olabilmektedir²² (Erman, 1998, ss. 542-543,558-559). Dolayısı ile “urbanite” sınıfın yapısı incelenerek, kentleşmenin temel kriterlerinin ve

²⁰ Urbanity kelimesinin etimolojik ve tarihsel geçmişi konusunda ileri okumalar için ayrıca bkz. (Rau, 2020).

²¹ Ayrıca başka yazım şekilleri şu şekildedir: Orta İngilizcede urbanitie, Orta Fransızcada urbanité, Latincece urbānitās.

²² Bu sürecin tam tersi olarak kırdan yaşayan kentlilerin yarattığı sosyo-ekonomik etkiler için ayrıca bkz. (Young, 2007).

sorgulamaya esas temel bileşenlerinin belirlenmesi mümkündür. Urbanite sınıfın özellikleri ise şu şekildedir (Artursynowiec, 2013; Fu, 2017; Whooz, 2019):

- Çoğunlukla 18-45 yaş aralığında olan,
- Bekar veya çekirdek aile sahibi,
- Çoğunlukla üniversite veya lisansüstü mezuniyeti olan,
- Tarım dışı sektörlerde ve çoğunlukla hizmet sektöründe çalışan, gelir düzeyi orta/yüksek²³ ve tarım dışı kaynaklı olan,
- Müze, tiyatro, sinema, konser gibi kültürel etkinliklere sıklıkla katılan,
- Politik ve siyasi bilinci yüksek, sivil toplum-dayanışma örgütlerine katılım gösteren,
- Görsel-basılı medyayı takip eden²⁴ ve aktif internet kullanıcısı olan,
- (Guest ve Lee, 1984) kaynağında urbanite sınıfın seyahat hinterlandlarının genişliği nedeniyle “mahalleli” olma algılarının düşük olduğu, güncel bir çalışma olarak (Czepkiewicz, Heinonen ve Ottelin, 2018) kaynağında da bu sınıfın genel olarak yüksek seyahat eğilimi olduğu tespit edilmiştir.

Gonzalez ve Clemente (2018) bu kapsamda urbanite sınıfı kendi içinde altı farklı alt gruba ayırmaktadır²⁵:

1. Banliyö-lüer (Commuters): Şehir merkezinden çoğunlukla uzakta, çeper bölgelerde veya banliyölerde yaşayan, çoğunlukla bekar yetişkin erkeklerden oluşan gruptur. Günlük otomobil, toplu taşıma seyahati yapan, ortalama üzere gelir düzeyi olan ve sosyalleşmesi/kültürel etkinliklere katılımı yüksek bir yapıdadır.
2. Hanehalkı (Household): Şehir merkezinde yaşayan, çoğunlukla orta yaşlı kadınların oluşturduğu gruptur. 1. Gruba göre seyahat tercihi ve hinterlandı daha sınırlı, daha düşük gelirli olmalarına rağmen diğer gruplara göre iletişim düzeyleri daha yüksektir.
3. Gençler (Youngs): Şehir merkezinde yaşayan, çoğunlukla 18-30 yaş arasında, ortalama seyahat eğilimi ve gelire sahip olan gruptur.
4. İleri-Teknolojiciler (Hi-Techs): Ortalama yaşı 35 olan, akıllı telefon-bilgisayar, üst düzeyli teknolojik ürün kullanımı ve talebi yüksek, ortalama üzerinde geliri ve harcama bütçeleri olan bir gruptur. Seyahat eğilimleri daha düşük olup, şehir merkezindeki etkinliklere katılım göstermektedirler.
5. Akşam Grubu (Dinner-out): Çoğunlukla akşam etkinliklerine ve yemeklerine yoğun katılım gösteren, gece hayatını takip eden ve diğer gruplardan daha yüksek sosyal ağ etkileşimi olan gruptur.
6. Ortalamalar (Average): Ana gruplara dahil olamayan ancak bu özelliklere ortalama düzeyde sahip olan grup.

Dolayısı ile kentleşme süreçleri sonucunda oluşan/artan kentli nüfusun, farklı sosyal, ekonomik, psikolojik bir yapıda olması onu “kentli” kılacaktır. Alt grup ve nitelikleri

²³ Hindistan’da 28-45 yaş arasındaki urbanite-ler ile yapılan bir değerlendirmede aylık harcama dağılımları şu şekilde tespit edilmiştir: %18-22 tasarruf ve mevduat hesapları, %12-16 yeme-içme, %10-14 kira, %9-13 eğlence ve kültürel etkinlikler, %8-12 ev eşya ve gereçleri (çoğunlukla yüksek teknoloji ürünleri), %7-11 ulaşım, %7-11 gece hayatı, %6-10 özel giderler, %5-9 borçlar, detay bilgiler için ayrıca bkz. (Goel, 2018; Singh, 2018).

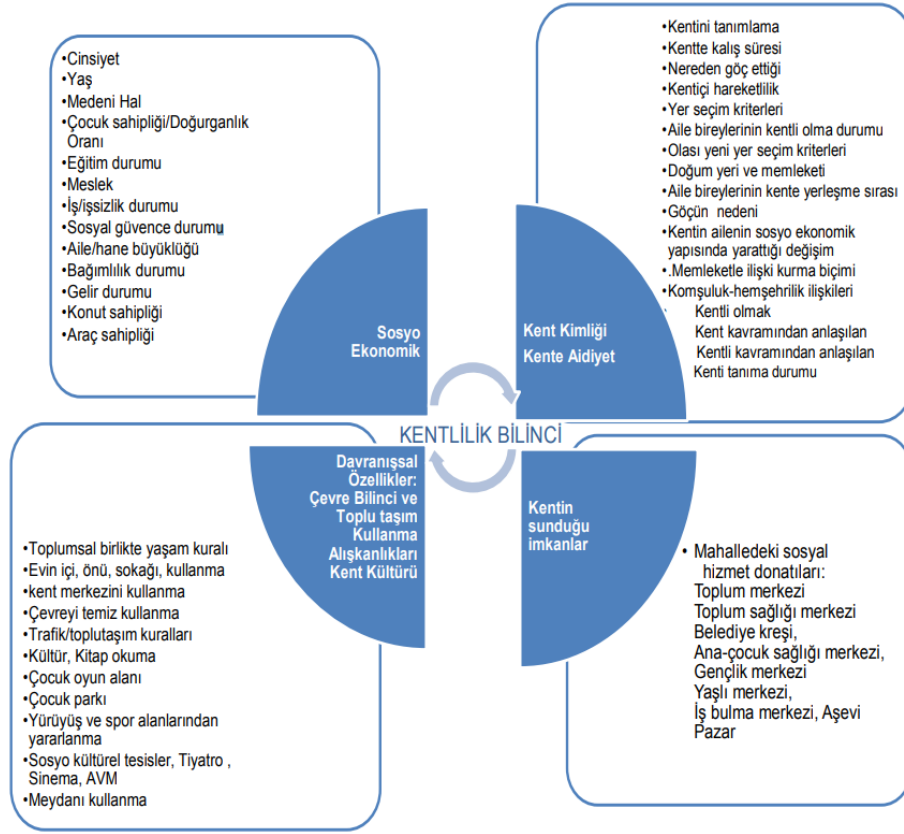
²⁴ Ulusal literatürde kentsel bilinç-kentsel farkındalık kapsamında özellikle yerel basını takip etmenin önemi vurgulanmaktadır bkz. 2.3. Bölüm

²⁵ Ayrıntılı çalışma için ayrıca bkz. (Di Clemente ve diğerleri, 2018).

aktarılan kentlilik-kentleşme içeriğinde bir diğer önemli konu kentsel bilinç düzeyidir. İlerleyen alt bölümde bu ilişki açıklanmış ve kentsel bilinç durumu hakkında bilgi verilmiştir.

2.3. Kentleşme-Kentsel Bilinç İlişkisi ve Türkiye Örnekleri

Kentlilik bilinci, kentleşme \leftrightarrow kentleşme \leftrightarrow kentsel kimlik kavramları ile etkileşimi olan, yaşanılan kent ile ilişkinin bir fiziksel düzlem üzerinde bulunma halinden, sahiplenme/savunma/iyileştirme boyutlarına ilerlemesi halidir. Bu konuda referans kaynaklardan biri (Yalçın Ercoşkun, Öcalır Akunal, Yenigül ve Alkan, 2016) çalışmasıdır. İlgili çalışmada, ulusal-uluslararası literatür ve Türkiye’de yapılan örnek çalışmalar sonucunda kentsel bilinci tanımlamaya yönelik gösterge seti geliştirilmiştir. Kentlilik bilincinin oluşmasına yönelik sunulan üç temel yaklaşım şu şekildedir: (1) kent kültürü ve kolektif belleğin oluşması, (2) kentteki yönetim ve karar alma süreçlerine katılımın sağlanması, (3) sosyo-kültürel yaşamın zenginleştirilmesi. Benzer şekilde Keskin, Sağocak ve Arslan (2015, s. 29) kentsel bilincin farkındalık, aidiyet ve sorumluluk alma ile oluşacağını belirtmektedir. Dolayısı ile kentte yaşayan kişilerin mekânsal, sosyal, politik ve kültürel anlamda aidiyet düzeylerini arttıracak uygulamalar ve hizmet sunumları, bir “kentlilik” göstergesi olarak yaşanılan kent ile bütünleşmeyi ve sonucunda ise kentsel bilinç düzeyinin oluşmasını etkileyecektir (Yalçın Ercoşkun ve diğerleri, 2016, ss. 19-20; Akova, 2020, s. 3352). Bu kapsamda Türkiye’deki kentlerde yapılacak kentsel bilinç araştırmalarında kullanılmak üzere hazırlanan gösterge setinin ana başlıkları ve grafik özeti (Şekil 3) şu şekildedir: (1) sosyo-ekonomik, (2) kent kimliği ve kente aidiyet, (3) davranışsal özellikler: çevre bilinci ve toplum taşıma kullanım alışkanlıkları, (4) kentin sunduğu imkanlar (Yalçın Ercoşkun ve diğerleri, 2016, ss. 20-21).

Şekil 3. Kentlilik bilinci göstere ve alt bileşen seti (Yalçın Ercoskun ve diğerleri, 2016, s. 21).

Türkiye’de kentsel bilinç özelinde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde önceki bölümde aktarılan konuların çalışmalarda genel itibari ile ele alındığı görülmektedir. Her ne kadar araştırma yöntemlerinde farklılıklar bulunsun da ortak sayılabilecek sonuç bilinç düzeyinin kentin yerel yapısı ile ilgili olan konularda yüksek iken, genel kentleşme nitelikleri bazında değerlendirildiğinde orta/düşük düzeyde olmasıdır. İncelenen örneklerin içerik özetleri şu şekildedir:

- Akova (2020) çalışmasında Yalova kentindeki kentlilik bilincine yönelik 25-65 yaş aralığındaki katılımcılar ile görüşmeler yapmıştır. Çalışma sonucunda kentlilerin yaşadıkları kentin kültürüne, konumunun getirdiği özelliklere ve sosyal yapısına hâkim oldukları, aidiyet hissi yüksek ve sivil toplum-dayanışma etkinliklerine katılan, kentsel sorunları bilinçli bir şekilde tanımlayıp, sorunların çözümüne yönelik yerel yönetim düzeyinde katılım sağlayan bir profilde oldukları dolayısı ile kentlilik bilinci yüksek düzeyli olduğu tespit edilmiştir.
- (Şahin ve Anık, 2016; Şahin ve Yaylı, 2016) çalışmaları Kırıkkale örneğinde yapılmış değerlendirmeler olup, Kırıkkale’de yaşayan gençlerde yerel kimlik bilincinin düşük, aidiyet hissini ve kentsel konulara yönelik ilginin az olduğu tespit edilmiştir.
- Keskin ve diğerleri (2015) çalışmalarında Bursa kentinde yapılan 2000 kişilik anket sonucunda, aidiyet duygusunun yüksek olduğu, yerel basın yolu ile kentsel konuların takip edildiği, kentsel sorunlara yönelik duyarlılığın yüksek olduğu dolayısı ile bilinç düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın kültürel aktivitelere katılımın ve sivil toplum kuruluşları üyelik düzeyinin farklı bir ifade ile örgütlü toplum olma bilincinin düşük çıktığı belirtilmektedir. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise kentsel

bilinç düzeyinin eğitim, gelir düzeyi ile göç varlığı doğrultusunda değişkenlik göstermesidir.

- Acungil (2012) çalışmasında kentsel sorunlara yönelik farkındalık yüksek düzeyli tespit edilirken, kentlilerin çözüm sürecine katılım göstermeleri ve kentsel kurumlara üyelikleri düşük düzeylidir. Bununla birlikte kente yönelik aidiyet sözel temsilde yüksek çıkarken, kentsel kültüre yönelik etkinliklere takip/katılım konularında paralellik olmadığı, kültür farkındalık düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyetin bilinç düzeyinde fark yaratan bir kriter olduğu ve kadınların kentsel yaşama katılım düzeyinin daha düşük olduğu belirlenmiştir.
- Mutlu ve Özaydın (2011) çalışmalarında Samsun'daki kentlilik bilinci düzeyinin evrensel değerler ile karşılaştırıldığında düşük, yerel karakter ve aidiyet özelinde değerlendirildiğinde ise yüksek olduğu dolayısı ile orta düzeyli bir bilinç düzeyi bulunduğu tespit edilmiştir. Kentsel sorunlar konusunda farkındalık bağlı olarak bu konudaki örgütlenmelere katılım, yazılı/dijital yerel basını takip etme, kültürel etkinlikleri benimseme konularında bilinç düzeyi düşük iken, yerel karakter ve Samsun tarihine yönelik konularda yüksektir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırma içeriği doğrultusunda yapılacak analizlerin yoğun istatistiksel veri gerektirdiği açıktır. Bu konuda temel veri kaynağı olarak Türkiye İstatistik Kurumu'nun halka açık olarak sunduğu veriler, kısıtlı olarak da destekleyici yan kaynaklar kullanılmıştır. Ancak ilgili veri tabanlarından alınan veriler arası düzey (Türkiye, İBBS-1, İBBS-2, İBBS-3, ilçe olmak üzere) ve zaman farklılıkları olduğu için, ortak payda sağlamak üzere çalışma Türkiye ölçeğinde kurgulanabilmiştir. Literatür değerlendirmeleri sonucunda kentlileşmeye yönelik ele alınacak bileşenler şu şekildedir:

1. Ekonomik mekân: gelir türleri ve varlık kaynakları,
2. Sosyal ve politik mekân: siyasi ve politik düzeyde bireysel temsil düzeyi, sivil toplum ve dayanışma derneklerine katılım, kültürel etkinliklere katılım, görsel ve basılı medyaya takibi ve ek olarak internet kaynaklı medya takip düzeyi,
3. Fiziksel mekân: mekânsal aidiyet varlığı ve düzeyi.

Bağlı olarak veri kaynakları ile birlikte değerlendirildiğinde bileşenlere yönelik ulaşılabilen istatistiksel veri başlıkları şu şekilde özetlenebilmektedir (Tablo 4). Drake-benzeri kurgulanmış formül ise ilerleyen kısımda sunulmaktadır (8).

Tablo 4. Çalışmada ele alınan bileşenler ve kullanılan veri setleri özet tablosu

Bileşenler	İstatistiksel Veri Başlıkları- Kaynak
Ekonomik mekân 1. Gelir türleri ve varlık kaynakları	1. Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri: Yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımı (%) -Gelir Türü (Tarım-dışı kaynaklı) (TÜİK, 2022b) (<i>ng</i>)
Sosyal ve politik mekân 2. Siyasi ve politik düzeyde bireysel temsil düzeyi, 3. Sivil toplum ve dayanışma derneklerine katılım, 4. Kültürel etkinliklere katılım, 5. Görsel ve basılı medya takibi ve ek olarak internet kaynaklı medya takip düzeyi, 6. Eğitim düzeyi	2. Seçim İstatistikleri: Yerel yönetim seçimlerine katılım-oy kullanım oranı (YSK, 2019) (<i>ns</i>) 3. Sivil Toplum ve Dernek Örgütlenmeleri: Üye istatistikleri (DERBİS, 2021) (<i>nd</i>) 4. Tiyatro-Sinema İstatistikleri: Yerli seyirci sayısı, Kütüphane ve Müze İstatistikleri: Halk kütüphanesi, devlet-özel müze ziyaretçi sayıları (TÜİK, 2022b) (<i>nk</i>) 5. Yazılı Medya İstatistikleri: Yerel-bölgesel gazete ve dergi tiraj sayısı (TÜİK, 2022b) (<i>nm</i>), We Are Social Veritabanı: Türkiye toplam internet kullanıcısı sayısı (We are Social, 2021) (<i>ni</i>) 6. Ulusal Eğitim İstatistikleri: Okuryazarlık düzeyi (TÜİK, 2022b) (<i>no</i>)
Fiziksel mekân 7. Gelir türleri ve varlık kaynakları	7. Yaşam Memnuniyeti İstatistikleri: Oturulan semtten/mahalleden duyulan memnuniyet (%) (kentsel alan özelinde) (TÜİK, 2022b) (<i>na</i>)
	Ek bileşenler Ülke düzeyli kentte yaşayan 18+ nüfus oranı (<i>ny</i>), toplam kentte yaşayan kişi sayısı (TÜİK, 2022a)

$$K'D = \frac{(TN_t \times ny_t \times ng_t \times ns_t \times nd_t \times nk_t \times nm_t \times ni_t \times no_t \times na_t)}{TKN_t} \quad (8)$$

K'D: Kentleşme Düzeyi (%)

TN_t: *t* zaman dilimindeki toplam nüfus

TKN_t: *t* zaman diliminde toplam kentsel nüfus

ny_t: *t* zaman dilimindeki kentte yaşayan 18+ nüfus (%)

ng_t: *t* zaman diliminde tarım-dışı gelire sahip nüfusun toplam nüfusa oranı (%)

ns_t: *t* zaman diliminde yerel yönetim seçimlerine katılım oranı (%)

nd_t: *t* zaman diliminde dernek üye sayısının toplam 18+ nüfusa oranı (%)

nk_t: *t* zaman diliminde kültürel etkinliklere katılımın toplam nüfusa oranı (‰)

nm_t: *t* zaman diliminde yazılı medya tirajının toplam nüfusa oranı (‰)

ni_t: *t* zaman diliminde aktif internet kullanıcısının toplam nüfusa oranı (%)

no_t: *t* zaman diliminde okuryazar nüfusun toplam nüfusa oranı (%)

na_t: *t* zaman diliminde mekânsal aidiyeti yüksek nüfusun toplam nüfusa oranı (%)

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

Son beş yıllık bileşenlere yönelik değerler ve hesaplama sonuçları birlikte değerlendirildiğinde (Tablo 5) aşağıdaki şekilde yorumlar yapılabilmektedir:

- 2017-2021 yılları nüfus değerleri incelendiğinde, sürekli bir artış durumundan söz edilebilmektedir. Benzer düzeyli artış kentsel nüfus değerlerinde de bulunmakta ancak toplam nüfus ile birlikte karşılaştırıldığında görülen yüksek düzeyli oranın 6360 sayılı yasanın etkisi ile olduğu düşünülmektedir. 18+ yaşlı kentli nüfus değerleri incelendiğinde de toplam kentli nüfusun ortalama %77'lik bir dilimini kapsamaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de kentli nüfusu oluşturan çocuk nüfusta (18 yaş altı) sınırlı bir büyüme olduğunu ve durağan bir yapı bulunduğunu söylemek mümkündür.
- Ekonomik mekân içeriğindeki bileşen incelendiğinde; tarım-dışı gelire sahip nüfusun toplam nüfusa oranı da benzer şekilde her dönem görülen yaklaşık %96’lık oran ile durağan bir yapıdadır.
- Sosyal ve politik mekân içeriğindeki bileşenler incelendiğinde; sivil toplum ve dernek üye sayılarında 2017-2019 yılları arası sürekli artış, 2020-2021 yılları arası tekrar bir artış bulunmaktadır. 23.11.2004 tarihli ve 25649 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Dernekler Kanunu’nda yer alan “*fiil ehliyetine sahip (18 yaşından büyük, ayırt etme gücüne sahip ve bir mahkeme tarafından hakkında kısıtlılık kararı verilmemiş) olan herkes dernek üyesi olabilir*” hükmü uyarınca 18+ yaşlı toplam nüfusa göre oranlama yapılmış, sonucunda ise önceki maddelerde de olduğu gibi durağan bir yapı olduğu görülmüştür. Kültürel etkinliklere katılım konusunda ise farklı olarak 2019 yılı sonrası ciddi bir düşüş tespit edilmiştir. Bunun temel nedeni ise COVID-19 pandemisi nedeniyle 16.03.2020 tarihinde tiyatro ve sinemaların kapatılması, yeni normalleşme genelgesi kapsamında 01.07.2021 tarihinden sonra açılması nedeniyle bu iki yılda değerler bir önceki dönemlere göre daha düşüktür. Toplam nüfusa oranla ise 2019-2020 yılları arası üçte bir oranda azalma tespit edilmiştir. Pandemi döneminde kültür ziyaretleri ve etkinliklere katılım azalırken, internet kullanımı yükselme göstermiştir (Aydoğan ve Aydoğan, 2021, s. 953). We are Social internet kullanıcı istatistikleri bu yükselişi sunmakta, 2019-2020 yılları arası +%2, 2020-2021 yılları arasında ise +%4 oranında artış bulunmaktadır. Kültürel etkinliklerde görülen pandemi etkisi yazılı medyada da görülmektedir. Sokağa çıkma yasağı ile alışveriş eğilimlerinde oluşan değişiklik, maliyet artışları gibi etkenler yazılı medyaya olan talebi azaltmış bu da tirajlarda düşüşe neden olmuştur (Çarık, 2021, ss. 105-106). 2019-2021 yılları arasında dergi ve gazete tirajları %30 değerinde düşmüştür. Son olarak okuryazar nüfusun toplam nüfusa oranında da durağan (%72-%73) oranında bir yapı bulunmaktadır.
- Fiziksel mekân içeriğindeki bileşenler incelendiğinde; TÜİK tarafından 2004 yılında yapılmaya başlanan Yaşam Memnuniyeti Araştırması (YMA) kapsamında kır-kent düzeyinde bireysel memnuniyet düzeylerine yönelik sonuçlar üretilmektedir. Beşli Likert ölçeğinde hazırlanan değerlendirmede “memnunum ve çok memnunum” düzeyli cevaplar esas alınmıştır. Mekânsal aidiyet konusuna yönelik ele alınan oturlan mahalleden memnuniyet (kentsel alan) düzeyinin 2008-2012 yılları arasında yaklaşık olarak aynı oranda olduğu görülmektedir.
- Düzenlenen değerler, formül (8) de sunulan denklem ile hesaplanmış ve sonuçlar elde edilmiştir. Örnek hesaplama süreci şu şekilde özetlenebilmektedir:

$$K'D_{2019} = \frac{(TN_{2019} \times ny_{2019} \times ng_{2019} \times ns_{2019} \times nd_{2019} \times nk_{2019} \times nm_{2019} \times ni_{2019} \times no_{2019} \times na_{2019})}{TKN_{2019}} \quad (a)$$

$$K'D_{2019} = \frac{(83154997 \times 0.71 \times 0.96 \times 0.85 \times 0.13 \times 1.46 \times 2.49 \times 0.72 \times 0.72 \times 0.87)}{77151280} \quad (b)$$

$$K'D = \frac{10268728}{77151280} \cong \%13.31 \quad (c)$$

Tablo 5. Çalışmada ele alınan bileşenlere esas değerler ve formül hesap sonuçları

Bileşenler²⁶-Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021
<i>TKN</i>	74761132	75666497	77151280	77736041	78908631
<i>TN</i>	80810525	82003882	83154997	83614362	84680273
<i>ny (metadata)</i>	57034435	57802750	59149329	59816208	61020992
<i>ny</i>	0.71	0.7	0.71	0.72	0.72
<i>ng</i>	0.96	0.96	0.96	0.96	0.96
<i>ns</i>	geçersiz	geçersiz	0.85 ²⁷	geçersiz	geçersiz
<i>nd (metadata)</i>	6480290	7271761	7480736	6979567	7753452
<i>nd</i>	0.11	0.13	0.13	0.12	0.13
<i>nk (metadata)²⁸</i>	99127094	113980825	120993671	43275219	30524841
<i>nk</i>	1.23	1.39	1.46	0.52	0.36
<i>nm (metadata)²⁹</i>	275699395	256153124	206925976	173927678	162362085
<i>nm</i>	3.41	3.12	2.49	2.08	1.91
<i>ni (metadata)³⁰</i>	48000000	54330000	59360000	62070000	65800000
<i>ni</i>	0.6	0.67	0.72	0.74	0.78
<i>no (metadata)</i>	58213792	59156007	60122847	60949064	61715673
<i>no</i>	0.72	0.72	0.72	0.73	0.73
<i>Bileşen-Yıllar</i>	2008	2009	2010	2011	2012
<i>na³¹</i>	0.83	0.84	0.87	0.85	0.85
K'D (kişi sayısı)	7745161	10700940	10268728	2927689	2152388
K'D (%)	10.36	14.14	13.31	3.77	2.73
Geleneksel Yaklaşımla Kentleşme Düzeyi (%)	92.5	92.3	92.8	93.0	93.2

²⁶ ng, na bileşenlerine yönelik veriler TÜİK veri tabanında yüzdelerle verilmektedir, bu nedenle metadata içeriği bulunmamaktadır.

²⁷ Bu konuda güncel veri 2019 yılında yapılan yerel yönetim seçimleri olduğu için diğer senelerde de bu değer kullanılmıştır.

²⁸ nk bileşeni tiyatro, sinema yerli seyirci sayısı ile devlet-özel müze ve halk kütüphaneleri ziyaretçi sayılarının toplamıdır. 2021 yılı değerlendirmelerinde müze ve kütüphanelere yönelik ziyaretçi sayıları belirli olmadığı için 2020 yılı değerleri kullanılmıştır.

²⁹ Yerel-bölgesel kapsamlı gazete ve dergi tirajlarının toplamıdır.

³⁰ Tablo 4'de atf verilen kaynakta ilgili değerler yuvarlanmış şekilde sunulmaktadır.

³¹ Çok memnunuz ve memnunuz düzeyindeki cevapların toplamıdır. Bu bileşende ulaşılabilen en güncel veri 2012 yılına ait olduğu için, 2008-2012 yılları arası beş yıllık periyot esas alınmıştır.

- 2017-2021 yılları arası kentlileşme düzeyi incelendiğinde ise pandemi etkisi nedeniyle yazılı medya, kültürel etkinlikler gibi değerlerde olan düşüş sonuç düzeyi ciddi oranda etkilemiştir. Bu nedenle daha reel sonuçlar sunan 2017-2018-2019 yılları değerlendirildiğinde yaklaşık ortalama %13'lük kentlileşme düzeyi elde edilmiştir. Karşılaştırmalı bir değerlendirme olarak geleneksel yaklaşıma esas Türkiye'de son beş yıllık dönemde kentleşme oranı yaklaşık ortalama %93 olarak hesaplanırken, bu nüfus içinde "*urbanite sınıf*" niteliklerine sahip nüfus oranı %13'dür. Dolayısı ile giriş kısmında belirtilen "*kentte yaşayan nüfus ile "kentli" nüfusun aynı paydada ele alınamayacağı ve bu noktada bir değerlendirme ayrımının yapılması gerekliliği*" kabulünü destekler bir sonuç elde edilmiştir. Farklı bir deyiş ile kentleşme oranında görülen bu yüksek düzeye karşın, kentsel mekânların "kentli sınıf" üretmeye veya "kentsel farkındalık" yaratmaya yönelik etkisinin düşük olduğudur. 2.3 başlığında yapılan değerlendirme ve ilgili literatürde tespit edilen düşük seviyeli kentsel bilinçlilik örnekleri, bu yorumu desteklemektedir.
- Benzer hesaplama tespit edilebilen veriler üzerinden (tespit edilemeyen verilerde Türkiye ortalamaları kullanılmıştır bkz. dipnot 31,32,33) Kırklareli ili için de yapılmıştır (Tablo 6). ny, nd, nk başlıklarında Kırklareli ili Türkiye ortalamasından düşük iken sadece okuryazarlık oranında Türkiye ortalamasından yüksektir. Geleneksel yaklaşıma esas yaklaşık %72 olarak hesaplanan kentleşme oranına karşıt olarak kentlileşme düzeyi yaklaşık %10 olarak tespit edilebilmiştir. Bu açıdan Türkiye ölçeğinde yapılan yorumlar Kırklareli ili için de yapılabilmektedir. Detay bir değerlendirme olarak, kültürel etkinlikler il bazlı sorgulamada da ana etkileyici bileşenlerden biridir. Türkiye'de 2019 yılında 2826 sinema ve 901 tiyatro salonu varken Kırklareli ilinde 18 sinema ve 5 tiyatro salonu bulunması (TÜİK, 2022b), üstyapı eksikliği açısından kentsel kültür birikiminin oluşmasını engelleyecek bir etkendir.

Tablo 6. Çalışmada ele alınan bileşenlere esas değerler ve formül hesap sonuçları (Kırklareli ili)

Bileşenler-Yıllar	2019	Kırklareli ili	
<i>TKN</i>	259302	<i>nm (metadata)</i> ³²	<i>veri bulunmamaktadır</i>
<i>TN</i>	361836	<i>nm</i>	2.49
<i>ny (metadata)</i>	213223	<i>ni (metadata)</i> ³³	geçersiz
<i>ny</i>	0.59	<i>ni</i>	0.72
<i>ng</i>	0.96	<i>no (metadata)</i>	296340
<i>ns</i>	0.85	<i>no</i>	0.81
<i>nd (metadata)</i>	22681	<i>na</i> ³⁴	0.87
<i>nd</i>	0.1		
<i>nk (metadata)</i>	406962	K'D (kişi sayısı)	24649
<i>nk</i>	1.12	K'D (%)	9.51
		Geleneksel Yaklaşımla Kentleşme Düzeyi	71.7

³² il bazlı veri bulunmadığı için, Türkiye ortalaması esas alınmıştır.

³³ il bazlı veri bulunmadığı için, Türkiye ortalaması esas alınmıştır.

³⁴ il bazlı veri bulunmadığı için, Türkiye ortalaması esas alınmıştır.

5. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında kentleşme düzeyini ölçmeye yönelik bir hesaplama modeli geliştirilmiş ve Türkiye özelinde son beş yıllık dönemde ayrıca Kırklareli ili için 2019 yılında test edilmiştir. Literatür değerlendirmelerinden yapılan nihai sonuç günümüze kadar geliştirilmiş kentleşme modellerinin yapıları itibari ile “urbanite” olarak adlandırılan özel kentli sınıfı tespit etmeye yönelik yaklaşım sunamamalarıdır. Giriş kısmında yapılan yorumlara atıf verecek şekilde kentsel yaşama duyulan talebin düzenlenmesi, üstyapı/altyapı sunumu, sektörel dağılım ve sosyal politikaların geliştirilmesi kentte yaşayan kullanıcıların kentleşme düzeylerini etkileyecektir. Dolayısı ile kentsel mekânın nitelikleri → sosyal ve ekonomik mekândaki ilişkileri biçimlendirerek → kentli sınıfın düzeyini ve varlığını belirlemektedir. Ancak hesap sonuçları, Özkök (2021) çalışmasında tespit edilen algısal düzeyde salt fiziksel form ve ekonomik işlevler ile sınırlı anlayışla benzer şekilde düşük bir kentleşme düzeyini vermiştir.

Bu bakımdan önerilen metodolojinin kentsel ölçekte bileşenlerin değerlendirilmesi ile müdahale politikaları ve planlama alanındaki uygulamalara yönelik altlık bir bilgi sunabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın karşılaşılan veri kısıtları ve eksiklikleri nedeniyle bazı konularda kısıtlı çerçeveye sahip olduğu bir diğer kabul olmakla birlikte, farklı bileşenler ile geliştirilme potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

- Acungil, Y. (2012). *Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Akova, S. (2020). Kent Kimliği Göstergeleri Üzerinden Kentlilik Bilincine Dair Bir Okuma: Yalova Kenti Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(Özel Sayı), 3344-3386. doi:10.26466/opus.770453
- Arriaga, E. E. (1970). A New Approach to the Measurements of Urbanization. *Economic Development and Cultural Change*, 18(2), 206-218. doi:10.1086/450419
- Artursynowiec. (2013, 5 Haziran). Urbanites. *Metro 50 News*. <https://metro.co.uk/2013/06/05/urbanites-3929235/> adresinden erişildi.
- Avrupa Komisyonu. (2021). *Atlas of the Human Planet:2020* (No: JRC122364). İtalya: European Commission - DG Joint Research Centre.
- Aydoğan, D. ve Aydoğan, Ö. (2021). Pandemi Döneminde Tiyatro ve İstanbul'daki Özel Tiyatroların Dijital Açılımlarına Genel Bir Bakış. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 951-964. doi:10.48146/odusobiad.992276
- Bhattacharya, A. B., Sarkar, A. ve Pandit, J. (2019). Some computations on the Drake equation to encapsulate the probable number of broadcasting civilizations. *International Journal of Applied Engineering Research*, 1(1), 39-44.
- Birleşmiş Milletler. (1974). Tempo of Urbanization and Urban Concentration. *Manual VIII-Methods for Projections of Urban and Rural Population* içinde (ss. 25-30). New York: Birleşmiş Milletler.
- Birleşmiş Milletler. (2020). Urbanization: Expanding opportunities, but deeper divides. 13 Ağustos 2022 tarihinde

<https://www.un.org/development/desa/en/news/social/urbanization-expanding-opportunities-but-deeper-divides.html> adresinden erişildi.

- Birleşmiş Milletler. (2021). *UNDESA World Social Report 2021: Reconsidering Rural Development* (No: E.21.IV.2). Birleşmiş Milletler.
- Bourdieu, P. (1985). The Social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society*, 14(6), 723-744.
- Cambridge. (2022a). Urbanity. *The Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/urbanity> adresinden erişildi.
- Cambridge. (2022b). Urbanite. *The Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/urbanite> adresinden erişildi.
- Czepkiewicz, M., Heinonen, J. ve Ottelin, J. (2018). Why do urbanites travel more than do others? A review of associations between urban form and long-distance leisure travel. *Environmental Research Letters*, 13(7), 073001. doi:10.1088/1748-9326/aac9d2
- Çarık, Ş. (2021). Koronavirüs Salgınının Yazılı Basına Etkileri Üzerine Bir İnceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (6), 97-110.
- Davis, K. (1955). The Origin and Growth of Urbanization in the World. *American Journal of Sociology*, 60(5), 429-437. doi:10.1086/221602
- DERBİS. (2021). Türkiye Dernek ve Üye Sayıları. 23 Ağustos 2022 tarihinde <https://derbis.dernekler.gov.tr/IstatistikDerneklerWeb/NevilereGoreDernekVeUyeyisi> adresinden erişildi.
- Di Clemente, R., Luengo-Oroz, M., Travizano, M., Xu, S., Vaitla, B. ve González, M. C. (2018). Sequences of purchases in credit card data reveal lifestyles in urban populations. *Nature Communications*, 9(1), 3330. doi:10.1038/s41467-018-05690-8
- Duden. (2020a). Urbanität. *Duden*. <https://www.duden.de/rechtschreibung/Urbanitaet> adresinden erişildi.
- Duden. (2020b). Städte. *Duden*. <https://www.duden.de/rechtschreibung/Staedter> adresinden erişildi.
- Erman, T. (1998). Becoming “Urban” or Remaining “Rural”: The Views of Turkish Rural-to-Urban Migrants on the “Integration” Question. *International Journal of Middle East Studies*, 30(4), 541-561.
- Es, M. ve Ateş, H. (2010). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Journal of Social Policy Conferences*, (48), 205-248.
- Firebaugh, G. (1979). Structural Determinants of Urbanization in Asia and Latin America, 1950- 1970. *American Sociological Review*, 44(2), 199-215. doi:10.2307/2094505
- Fu, Z. (2017). 9 Characteristics of An Urbanite – Why Our Story Starts. *Zhuorui Fu*. <https://urbanitezhuorui.wordpress.com/2017/10/11/first-blog-post/> adresinden erişildi.
- Gertz, J. (2021). The Drake Equation at 60: Reconsidered and Abandoned. *ArXiv:2105.03984*, 1-27.

- Gibbs, J. P. (1966). Measures of Urbanization. *Social Forces*, 45(2), 170-177. doi:10.2307/2574387
- Goel, I. (2018). Meet India's new super consumers—Wealthy Single Urbanites. *The Indian Express*. <https://indianexpress.com/article/lifestyle/life-style/new-super-consumer-class-in-india-made-up-of-single-urbanites-5317683/> adresinden erişildi.
- Gonzalez, M. ve Clemente, R. D. (2018). Urbanites can be divided into six different tribes, to help make cities fit for all. *The Conversation*. 21 Ağustos 2022 tarihinde <http://theconversation.com/urbanites-can-be-divided-into-six-different-tribes-to-help-make-cities-fit-for-all-102366> adresinden erişildi.
- Göymen, K. (1982). Kentle Bütünleşmenin Yönetsel Boyutu. T. Erder (Ed.), *Kentsel Bütünleşme* içinde . Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği-Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Ortak Yayını.
- Guest, A. M. ve Lee, B. A. (1984). How Urbanites Define Their Neighborhoods. *Population and Environment*, 7(1), 32-56.
- Haqq-Misra, J. ve Kopparapu, R. K. (2017). The Drake Equation as a Function of Spectral Type and Time. *ArXiv:1705.07816*, 307-319. doi:10.1016/B978-0-12-811940-2.00013-7
- Harper Collins. (2022a). Urbanity. *Collins Dictionary*. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/urbanity> adresinden erişildi.
- Harper Collins. (2022b). Urbanite. *Collins Dictionary*. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/urbanite> adresinden erişildi.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, (14), 57-71.
- Jones, F. L. (1968). “Measures of Urbanization”: Further Discussion. *Social Forces*, 47(2), 216-220. doi:10.2307/2575151
- Kartal, K. (1992). *Kentleşme*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Keleş, R. (1980). *Kent Bilimleri Terimler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Keskin, E. B., Sağocak, M. ve Arslan, T. V. (2015). Kentlilik Bilinci Çalışmaları için Bir Model Önerisi: Bursa’da Kentlilik Bilinci Araştırması. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(1), 21-43.
- Kipping, D. (2021). A Stationary Drake Equation Distribution as a Balance of Birth-death Processes. *Research Notes of the AAS*, 5(3), 44. doi:10.3847/2515-5172/abeb7b
- Kuddus, M. A., Tynan, E. ve McBryde, E. (2020). Urbanization: A problem for the rich and the poor? *Public Health Reviews*, 41(1), 1. doi:10.1186/s40985-019-0116-0
- Laborit, H. (1990). *İnsan ve Kent*. (B. Onaran, Çev.) (2. bs.). İstanbul: Payel Yayıncılık. <http://www.idefix.com/Kitap/Insan-ve-Kent/Henri-Laborit/Arastirma-Tarih/Sosyoloji/urunno=0000000466464> adresinden erişildi.
- Li, S. ve Ma, Y. (2014). Urbanization, Economic Development and Environmental Change. *Sustainability*, 6(8), 5143-5161. doi:10.3390/su6085143
- Lohnes, K. (2022). The Fermi Paradox: Where Are All the Aliens? | Britannica. *Britannica*. <https://www.britannica.com/story/the-fermi-paradox-where-are-all-the-aliens> adresinden erişildi.

- Lynch, K. (1984). *Good City Form* (Reprint edition.). Cambridge, Mass: The MIT Press.
- Maeda, S. (1974). A Technique of Urbanization Measurement. *Geographical Sciences*, 21, 23-32. doi:10.20630/chirikagaku.21.0_23
- Martin, W. M. (1976). *The Conceptualization and Measurement of Urbanization*. (Yayımlanmamış doktora tezi). The University of Texas, Austin.
- Merriam-Webster. (2022a). Urbanity. *Merriam-Webster Dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/urbanity> adresinden erişildi.
- Merriam-Webster. (2022b). Urbanite. *Merriam-Webster Dictionary*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/urbanite> adresinden erişildi.
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93-116. doi:10.1080/13574809808724418
- Mutlu, A. ve Özyayın, Ö. (2011). *Samsun'da Kentlilik Bilinci* (No: TR83/2011/DFD/007). Samsun: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı.
- NVİ. (2012). MAKS Nedir? 21 Ağustos 2022 tarihinde <https://maks.nvi.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Özkök, M. K. (2016a). Planlama Öğrencileri Gözünden Kent Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme. 8. Türkiye Şehircilik Kongresi, sunulmuş bildiri, Ankara: TMMOB, ODTÜ.
- Özkök, M. K. (2016b). *Kentsel Yerleşimin, Kentsel Politikalar ve Sürdürülebilir Planlama Yaklaşımı Kapsamında Değerlendirilmesi: Kırklareli Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkök, M. K. (2017). Planlama Sürecinde Üst ve Alt Ölçek Kararlar Arasındaki İlişkinin ve Uyumun Değerlendirilmesi: Tekirdağ ili Süleymanpaşa İlçesi Örneği. Dünya Şehircilik Günü 41. Dünya Şehircilik Günü 41. Kolokyumu, sunulmuş bildiri, Konya: TMMOB, Selçuk Üniversitesi.
- Özkök, M. K. (2021). Algılanan Kent ve Kuramsal Kent Nitelikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *İstanbul Rumeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 15-30.
- Pesaresi, M., Melchiorri, M., Siragusa, A. ve Kemper, T. (2016). *Atlas of the Human Planet-Mapping Human Presence on Earth with the Global Human Settlement Layer* (No: EUR 28116). Lüksemburg: Publications Office of the European Union.
- Rapoport, A. (1990). *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*. University of Arizona Press.
- Rau, S. (2020). Urbanity (urbanitas, Urbanität, urbanité, urbanità, urbanidad...)—An Essay. *Religion and Urbanity Online*. doi:<https://doi.org/10.1515/urbrel.11276000>
- Ritchie, H. ve Roser, M. (2021). Urbanization. *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/urbanization> adresinden erişildi.
- Sato, Y. ve Yamamoto, K. (2005). Population concentration, urbanization, and demographic transition. *Journal of Urban Economics*, 58(1), 45-61. doi:10.1016/j.jue.2005.01.004
- Scruggs, G. (2018, 12 Temmuz). 'Everything we've heard about global urbanization turns out to be wrong': Researchers. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-global-cities-idUSKBN1K21UU> adresinden erişildi.

- SETI Instiute. (2018). Drake Equation. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.seti.org/drake-equation-index> adresinden erişildi.
- Singh, N. (2018, 20 Ağustos). New class of single urbanites emerges as ‘super consumers’. *The Times of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/new-class-of-single-urbanites-emerges-as-super-consumers/articleshow/65466005.cms> adresinden erişildi.
- Şahin, K. ve Anık, M. (2016). Göç, Kentleşme ve Kentlilik Bilinci: Kırıkkale Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken (Journal of World of Turks)*, 8(3), 151-172.
- Şahin, K. ve Yaylı, H. (2016). Geleneksel Göçebelikten Modern Göçlere Türkiye’de Gençlerin Kentlilik Bilinci -Kırıkkale Örneği Üzerinden Bir Analiz. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 51(2), 79-108.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2022). Drake equation | astronomy | Britannica. *Britannica*. <https://www.britannica.com/science/Drake-equation> adresinden erişildi.
- The World Bank. (2018). Urbanization Reviews. *World Bank*. 13 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/publication/urbanization-reviews> adresinden erişildi.
- The World Bank. (2021). Urban population (% of total population) | Data. 14 Ağustos 2022 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS> adresinden erişildi.
- Turok, I. ve McGranahan, G. (2013). Urbanization and economic growth: The arguments and evidence for Africa and Asia. *Environment and Urbanization*, 25(2), 465-482. doi:10.1177/0956247813490908
- TÜİK. (2020). Kır/Kent Tanımının Revizyonu. 20 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.resmiiistatistik.gov.tr/detail/subject/kir-kent-taniminin-revizyonu/> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2022a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veritabanı. 28 Temmuz 2022 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2022b). TÜİK-MEDAS Merkezi İstatistik Veritabanı. 23 Ağustos 2022 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> adresinden erişildi.
- Ulutaş Karakol, D., Ataman, S. ve Cömert, Ç. (2021). Mekansal adres kayıt sistemi üzerine bir inceleme: Ordu ili örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 21(1), 179-195.
- We are Social. (2021). Digital in Turkey. 25 Nisan 2021 tarihinde <https://datareportal.com/digital-in-turkey> adresinden erişildi.
- Wesson, P. S. (1990). Cosmology, extraterrestrial intelligence, and a resolution of the Fermi-Hart paradox. *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*, (31), 161-170.
- Whoos. (2019). Dynamic Urbanites. 21 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.whoos.nl/english/whize/dynamic-urbanites> adresinden erişildi.
- Wiktionary. (2022a). Urbanity. *Wiktionary*. <https://en.wiktionary.org/w/index.php?title=urbanity&oldid=66513515> adresinden erişildi.

- Wiktionary. (2022b). Urbanite. *Wiktionary*.
<https://en.wiktionary.org/w/index.php?title=urbanite&oldid=68575090> adresinden erişildi.
- Williams, L. S. (1983). The Urbanization Process: Toward a Paradigm of Population Redistribution. *Urban Geography*, 4(2), 122-137. doi:10.2747/0272-3638.4.2.122
- Williams, L. S. (1985). Parameters of Urbanization: Measurement and Trends. *Urban Geography*, 6(1), 83-87. doi:10.2747/0272-3638.6.1.83
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme. B. Duru ve A. Alkan (Çev.), 20. *Yüzyıl Kenti* içinde (ss. 77-106). Ankara: İmge Kitabevi.
- Yalçınmer Ercoşkun, Ö., Öcalır Akünal, E. V., Yenigül, S. B. ve Alkan, L. (2016). Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(Özel Sayı), 4-23.
- Young, Ş. Y. (2007). Hyper-Traditions/Hip Villages: Urbanite villagers of Western Anatolia. *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 18(2), 29-41.
- YSK. (2019). Mahalli İdareler Genel Seçimleri İstatistik Bülteni. *Yüksek Seçim Kurulu*. 23 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.ysk.gov.tr/tr/mahalli-i%CC%87dareler-genel-secimleri-i%CC%87statistik-bulteni/78317> adresinden erişildi.
- Yücel Batmaz, B. ve Erdem, Ç. (2016). Türkiye’de 1950-1960 Döneminde Kentleşme Sürecini Siyasi İktidarın Yapısı ve Uygulamaları Açısından Yorumlamak. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 12(47), 201-213.
- Zhou, J., Zhang, X. ve Shen, L. (2015). Urbanization bubble: Four quadrants measurement model. *Cities*, 46, 8-15. doi:10.1016/j.cities.2015.04.007